

RECENZE

Kirilenko V. P. a kol. Mezdunarodno-pravovojje uregulirovanije dejatel'nosti gosudarstv-učastnikov Tamožennovo sojuza i Jedinovo ekonomičeskovo prostranstva. Sankt-Petěrburg, 2013, 440 s.

Recenze ruské právní literatury nejsou v posledních letech na stránkách Právníka tak časté jako kdysi, což je pochopitelnou reflexí změny orientace naší právní vědy. Na druhé straně význam Ruska roste možná nepřímo úměrně tomu, jak slábne pozice Evropské unie v žebříčku celosvětové ekonomiky. Velkým testem soutěže EU a Ruska je v době vzniku této recenze Ukrajina, kde doslova vzájemně bojují přívrženci asociační dohody zakládající přidružení země k EU se zastánci začlenění Ukrajiny do euroasijských integračních procesů vedených Ruskem. Jakkoliv Právník není časopis, který komentuje politické dění u nás či ve světě, ukrajinská otázka je dle recenzentova mínění natolik nadčasová a zásadní pro další vývoj EU a evropského práva, že sáhl po publikaci o mezinárodněprávní regulaci činnosti účastnických zemí celní unie a jednotného hospodářského prostoru mezi Ruskem, Běloruskem a Kazachstánem, zpracované pod vedením profesora Viktora P. Kirilenka z Ruské prezidentské akademie národního hospodářství a veřejné správy v Petrohradě, aby ji přiblížil českému čtenáři.

Knih je rozdělena do devíti hlav, z nichž první tři představují spíše část obecnou, zatímco hlavy 4–9 mají větší význam pro právní a celní praxi ve styku s Ruskem a ostatními členskými státy celní unie a Euroasijského hospodářského prostoru. Pro účely teoretického časopisu, jakým je Právník, se proto následně soustředím spíše na teoretičtější pasáže recenzovaného díla.

Autoři podávají poměrně obšírný a pro zahraničního čtenáře zajímavý výklad o euroasijských integračních procesech mezi Ruskem, Běloruskem a Kazachstánem s potenciálním zapojením dalších zemí bývalého Sovětského svazu. Souhrnně řečeno, recenzovaná kniha je sice informativní, ale místy dost popisná a na vkus středoevropského čtenáře neobsahuje vlastní hodnocení a stanoviska. V metodách jejího zpracování převažuje metoda systematická a historická, zatímco metoda srovnávací zcela chybí. Recenzent si proto dovolí tento nedostatek napravit poukazem na srovnání některých prvků euroasijských integračních uskupení s analogickými prvky Evropské unie. Současné stadium ekonomické integrace mezi Ruskem, Běloruskem a Kazachstánem, totiž celní unie z roku 2010 a Jednotný hospodářský prostor z roku 2012, jsou založeny striktně na ekonomickém prvku. V tom se silně podobají EHS po vzniku celní unie v roce 1968. Zásadně ekonomický prvek je rovněž základem perspektivy Euroasijské hospodářské unie, s níž se počítá v roce 2015. Na rozdíl od Smlouvy o EHS z roku 1957 nepočítají smluvní dokumenty euroasijské ekonomické integrace se tak širokým záběrem, jako je volný pohyb zboží, osob, služeb a kapitálu na principu zákazu diskriminace podle státní příslušnosti. Sektory ekonomické integrace jsou v euroasijském hospodářském prostoru dány sítí dohod o přesně vymezených segmentech hospodářské spolupráce: makroekonomická politika, veřejné podpory, podpory zemědělství, ale i právní režim pracovníků nebo potírání nelegálního zaměstnávání osob ze třetích států. Pokud jde o analogii s unijním pojetím volného pohybu osob, z recenzovaného díla neplyne ani zmínka o tom, že by se někdy v euroasijské ekonomické integraci počítalo s využitím občanského prvku, jako je tomu od roku 1993 v dnešní EU, takže se s ním patrně nepočítá. V takovém případě by musely být domyšleny i aspekty ochrany základních práv a svobod, což patrně ani Rusko, ani Bělorusko ani Kazachstán ve střednědobém výhledu neplánují.

Podrobný výklad o orgánech Jednotného hospodářského prostoru vede dychtivého čtenáře ke zvědavé otázce, zda a jak je tu vyvažován mezivládní a nadnárodní princip. V případě Vysoké euroasijské hospodářské rady na úrovni hlav států není pochyb o srovnání s Evropskou radou, tedy s orgánem fungujícím na principu mezivládním. O Euroasijské hospodářské komisi vyvolávající analogii s někdejší Komisí ES (dnešní Evropskou komisí) autoři na s. 31 recenzovaného díla píší, že jde o „nadnárodní orgán“. Ten má ovšem dvě části: Radu Komise a Kolegium Komise. Bereme-li do úvahy základní znak nadnárodního působení Evropské komise, totiž nezávislost jejích členů na členských státech EU tak, jak je vyjádřena v čl. 245 SFEU, pak Euroasijská hospodářská komise naplňuje deklarovaný požadavek jen z poloviny. Radu Euroasijské hospodářské komise tvoří vicepremiéři členských států, tudíž osoby jednající jménem členských zemí. Až Kolegium Euroasijské hospodářské komise je složeno z nezávislých osobností, které nesmějí přijímat ani vyžadovat pokyny od členských států. Jaká je skutečná praxe, o tom autoři nepíší.

Další zajímavé *tertium comparationis* je existence či neexistence svébytného právního režimu. V Evropské unii je tento problém od rozsudku *Costa v. Enel* již padesát let jasný a transparentní: samostatný právní řád Společenství (dnes Unie) má aplikační přednost před národním právem členských států. Takové hodnocení o euroasijském Jednotném hospodářském prostoru formulovat nelze. Pramenem práva je tu systém mezinárodních smluv a dohod. Autoři recenzované publikace hovoří rovněž o právotvorné činnosti Euroasijské hospodářské komise, jež vydává rozhodnutí a doporučení. Prvně jmenovaná jsou závazná pro členské státy a jejich hospodářské subjekty a týkají se otázek, kde bylo rozhodování svěřeno orgánům Jednotného hospodářského prostoru. To je zejména celní sazebník v rámci celní unie, ale též otázky veřejných podpor. Jestliže jsem použil přičestí „svěřeno“, pak jsem veden freudovskou úvahou o analogii se systémem svěřených pravomocí v rámci EU. Takovou úvahu ovšem autoři nezmiňují.

Jestliže byl shora naznačen právní režim euroasijského Jednotného hospodářského prostoru, pak je na místě otázka po jeho soudní ochraně, případně vynutitelnosti závazků. Autoři na pěti z celkového počtu více než čtyř set stran pojednávají o Soudu Euroasijského hospodářského společenství, který pracuje od roku 2012 v Minsku. Ponechám-li stranou přesvědčivost běloruské adresy o nezávislosti jakéhokoliv soudního orgánu, pak je třeba konstatovat, že soud plní vlastně jakousi mezivládní rozhodčí funkci pro výklad a aplikaci mezinárodních smluv o euroasijské ekonomické integraci. Právní režim soudu je jistě inspirován i ustanoveními o soudních institucích EU, čemuž svědčí nejméně dvě skutečnosti. Za prvé je tu jistá analogie se systémem privilegovaných a neprivilegovaných žalobců v tom smyslu, že na soud se mohou obracet členské státy, orgány euroasijských integračních uskupení, ale za určitých podmínek i hospodářské organizace v členských státech. Podmínky ovšem nejsou tak přísně specifikovány jako v SFEU, natož aby byly vyloženy judikaturou. Autoři se nezmiňují, zda se na soud mohou obracet také jednotlivci, ale z povahy věci plyne, že zřejmě nikoliv. Druhou věcí, zavdávající domněnku o jistě inspiraci evropským právem, je jakási možnost předběžné otázky, totiž právo hospodářských subjektů obracet na soud ve věci výkladu mezinárodně-právních závazků plynoucích ze smluv.

V návaznosti na úvod této recenze se v jejím závěru patrně patří zhodnotit, zda recenzovaná publikace dává teoretickou odpověď na vztah Ukrajiny k euroasijské ekonomické integraci ve srovnání s jejím vztahem k EU. Autoři jsou v tomto ohledu velmi opatrní. Citují názor akademika S. J. Glazejeva, poradce prezidenta Ruské federace, podle něhož by vstup Ukrajiny do euroasijských integračních struktur znamenal především výhodu v kompenzaci cel za dodávku energií z Ruska ve výši až 9 mld. USD. Právní analýzu odpovědi, především vztahu obou celních unií, totiž EU a euroasijské publikace, nepodává. Jakkoliv má recenzované dílo

značně popisný charakter, přináší pro čtenáře cenné informace a podklady pro další analýzu a srovnávací výzkum.

Recenze vznikla v rámci programu rozvoje vědních oblastí na Univerzitě Karlově PRVOUK 06 „Veřejné právo v kontextu europeizace a globalizace“.

prof. JUDr. PhDr. Michal Tomášek, DrSc.
Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze

**Schelle K. – Tauchen J. Vývoj konstitucionalismu v českých zemích.
Praha: Linde, 2013, 2 svazky, 2 800 s.**

Kniha Vývoj konstitucionalismu v českých zemích je bezkonkurenční prací nejen svým rozsahem, ale i obsahem. Kniha má 2800 stran, což ji řadí mezi nejrozsáhlejší publikace právně-historické literatury. Dvojice autorů z brněnské Právnické fakulty Masarykovy univerzity v sobě snoubí právníky a historiky stejně neoddělitelně, jako jsou neoddělitelné obecné dějiny a vývoj práva na určitém území. Autoři si vybrali období 1848–2013. Začínají počátky moderní ústavnosti v habsburské monarchii a končí žhavou současností. Publikace samotná je věnována výročí 20 let od účinnosti Ústavy České republiky.

Vlastní rozsah práce plně odůvodňuje bohatý obsah. Sledované období je rozebíráno v rámci jednotlivých časových úseků – devíti kapitol ústavních epoch (Vývoj konstitucionalismu 1848–1918, Boj za české státní právo 1848–1918, Boj za československou státnost 1914–1918, Vývoj konstitucionalismu 1918–1938, Vývoj konstitucionalismu 1938–1945, Vývoj konstitucionalismu 1945–1948, Vývoj konstitucionalismu 1948–1989, Vývoj konstitucionalismu 1989–1992, Vývoj konstitucionalismu 1993–2013). Zastoupen je právní a historický exkurs do daného období s využitím nejnovějších poznatků právněhistorické vědy.

Dále dílo obsahuje výbor nejvýznamnějších právních pramenů či politických dokumentů. Takový přístup je tradiční. Nicméně autoři doplňují další informace. Zejména reprodukce soudobých novin, dopisů s různými nerealizovanými ústavními návrhy a politických dokumentů. Přínosná je obrazová příloha hlav států, předsedů vlád a fotodokumentace významných politických událostí. Přitom některé věci jsou publikovány poprvé (dopis Zdeňka Pešky k jeho návrhu ústavy z roku 1938, návrh Jana Malypetra z dubna 1939 na ústavní změny Protektorátu Čechy a Morava). Autoři spolupracovali s archivy významných institucí a je vidět, že mravenčí archivní práce jim není cizí. Mezi v obdobných publikacích neběžné dokumenty patří například parlamentní legitimace významných politiků (Josef Smrkovský, Anežka Hodiňová-Spurná, Alois Indra). Ovšem tyto drobné dokumenty mohou být nejen zajímavé, ale i vypovídající o dané době. K orientaci v obrazových přílohách pomáhá jejich přehledně zpracovaný seznam.

Velmi přínosné je, že autoři vývoj v českých zemích nezploštují jen na politické dějiny české. V řadě publikací se totiž vývoj českého zemského zřízení a práva vydává za obecný a jediný vývoj u nás. Dokumenty z moravských a slezských právních dějin jsou podstatně hůře dohledatelné. Je tak velmi cenná publikace návrhu Ústavního zřízení Markrabství moravského přijatého Moravským zemským sněmem 20. 9. 1848, schválené Ústavy Markrabství moravského z 30. 12. 1849, návrhu na trojfederaci z roku 1968 i návrhu Ústavy Moravskoslezské republiky z března 1991. Při studiu právní historie je publikace dosud nepublikovaných nebo obtížněji dostupných dokumentů nutná a záslužná. Schválené právní dokumenty se jako právní prameny zveřejňovaly v příslušných úředních sbírkách a dnes jsou často snadno